

Intern rapport VIOE

Archeologische prospectie Aalst - Werfplein (prov. Oost-Vlaanderen)

Terreinwerk & rapportage

Vera Ameels,  
archeoloog

Jan Moens  
Veldtechnicus

# Archeologische prospectie Aalst - Werfplein (Prov. Oost-Vlaanderen)

2009

Provincie: Oost-Vlaanderen	Gemeente: Aalst
	Deelgemeente:
Adres: Werfplein	
Kadaster:      Afdeling: 1ste	Sectie: A
Perce(e)l(en): openbaar domein (Werf)	

Opgraving <input type="checkbox"/>	Prospectie IR
Vergunningsnummer: 2009/285 Datum aanvraag: 24/09/2009 Naam aanvrager: AMEELS Vera Naam site: Aalst - Werf	

## Inhoudsopgave

- 1 Inleiding - doel en voorwerp van het onderzoek
- 2 Ligging van het projectgebied
- 3 Historische gegevens
- 4 Waarnemingen
- 5 Besluit en aanbeveling
- 6 Bibliografie

## 1 Inleiding - doel en voorwerp van het onderzoek

In het kader van de bouw van een nieuwe Sint-Annabrug over de Dender te Aalst door de NV Waterwegen en Zeekanaal, werd door het Agentschap Ruimtelijke Ordening - Onroerend Erfgoed Vlaanderen geadviseerd om een archeologische prospectie met ingreep in de bodem uit te voeren. Het verkennend onderzoek werd voorzien op de plaats van de nieuw aan te leggen brugkelder op de linker Denderoever. Deze prospectie had tot doel de archeologische waarde van het terrein te evalueren en mogelijke sporen ruimtelijk te situeren binnen de structuur van de laatmiddeleeuwse stad. De resultaten van dit onderzoek zouden de basis vormen om eventueel over te gaan tot een vervolgonderzoek op deze plaats.

Volgens de bijzondere voorschriften van het Agentschap R-O Vlaanderen werd een termijn voorzien van 3 werkdagen voor de eigenlijke opgraving en registratie op het terrein en een periode van 2 werkdagen voor de naverwerking en opmaak van het rapport. Voor de uitvoering werd beroep gedaan op het Vlaams Instituut voor het Onroerend Erfgoed dat hiervoor één archeoloog en één veldtechnicus inschakelde.

In dit rapport zal eerst kort ingegaan worden op het historisch bronnenmateriaal over deze locatie. Vervolgens wordt het uitgevoerde onderzoek ruimtelijk gesitueerd binnen het totale ontwerp van de geplande werken, waarna de eigenlijke resultaten van het proefonderzoek volgen. Tenslotte volgt een aanbeveling voor een eventueel vervolgonderzoek.

## 2 Ligging van het projectgebied

De sleuf voor het prospectieonderzoek werd zoals voor zien in de 'Bijzondere voorschriften bij de vergunning voor een archeologische prospectie met ingreep in de bodem', aangelegd binnen de zone van de nieuw aan te leggen brugkelder (fig. 1-2). Deze situeert zich op de linker Denderoever met zijn lengteas evenwijdig aan de bestaande kaaimuur en is meer specifiek gelegen ter hoogte van het punt waar de Dr. André Sierensstraat uitgaat op het Werfplein.



Fig. 1 Topografische kaart.

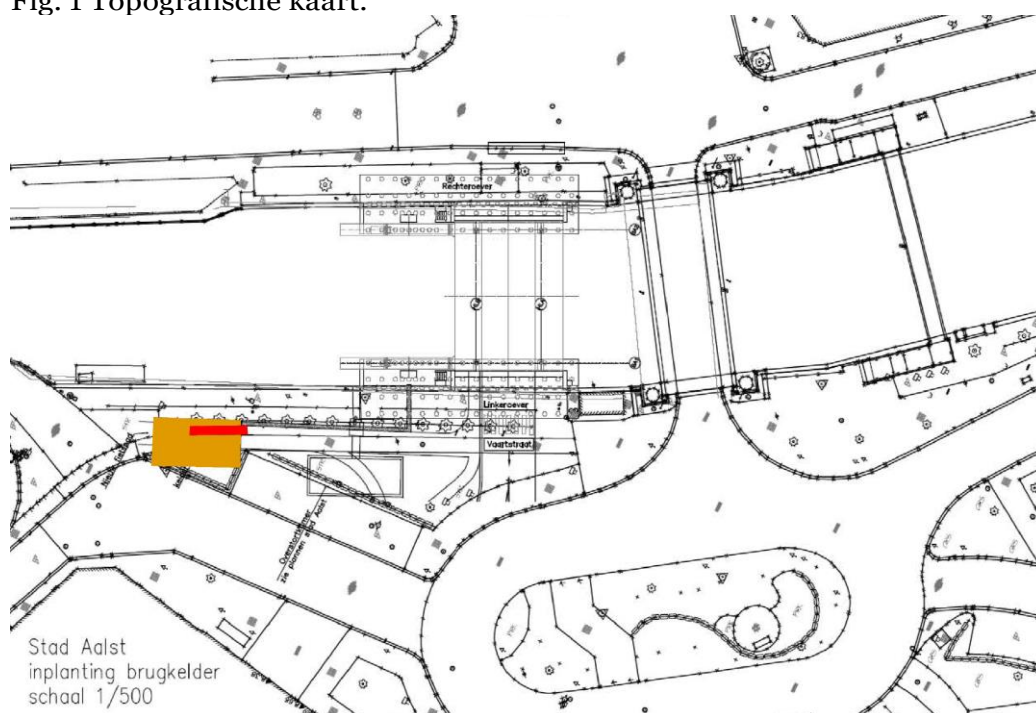


Fig. 2 Kadastraal plan met situering van de aan te leggen brugkelder en de prospectiesleuf.

## 2 Historische bronnen

Het Werfplein, gelegen ten noordoosten van de oudste stadskern op de linker Denderoever, wordt reeds in 1298 vermeld als 'de werft'<sup>1</sup>. Het verwijst naar de loskades voor de schepen binnen de vestingmuren van de stad. In de historische bronnen komt deze zone ook voor als Mosselkaai, Molenkaai, Werfkaai en 'de Cleene Caye'<sup>2</sup>.

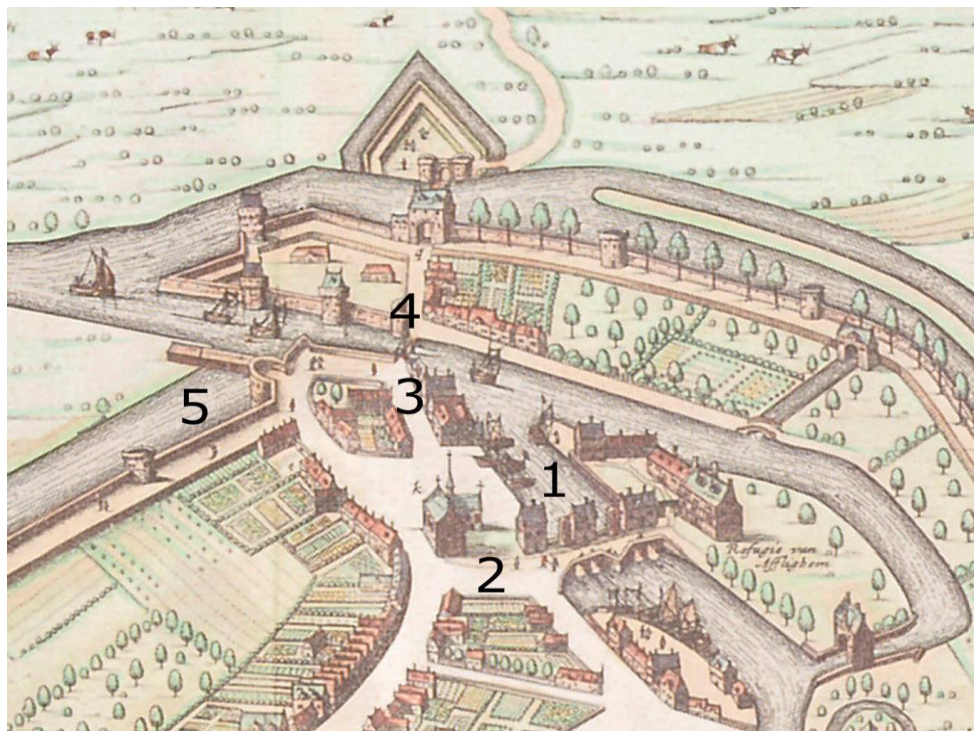


Fig. 3 Het werfplein op de figuratieve kaart van A. Sanderus uit 1644: 1- Dender; 2- Werfkapel; 3- Bisschopstraatje; 4- Molendriesbrug; 5- Stadsomwalling.

Het Werfplein gaat in de loop van de geschiedenis zeer ingrijpende veranderingen kennen. De figuratieve kaart van Sanderus uit 1644 (fig. 3) en het 16de-eeuwse stadsplan van Van Deventer (fig. 4) tonen ons de oorspronkelijke laatmiddeleeuwse situatie van de werf. De oostzijde van het werfplein wordt begrensd door de Dender. Aan de zuidzijde, waar de Molenstraat uitgaat op het plein, bevond zich de Werfkapel. De oudste vermelding van de kapel gaat terug tot 1363 en ze stond toen bekend onder de naam Schipperskapel, toegewijd aan O.-L.-Vrouw ter Druiven. Oorspronkelijk situeerde zich ten noorden van deze kapel een huizenblok, doorsneden door een straat<sup>3</sup>. De straat gaf uit op de brug over de Dender, in de 15de eeuw vermeld als Molendriesbrug, later Sint-Annabrug genoemd. Dit straatje werd in de 18de eeuw de Bisschopstraat geheten. Aan de noordzijde van het plein gaf de gracht van de laatmiddeleeuwse stadsomwalling uit in de Dender.

<sup>1</sup> Lijst der plaatsnamen, 112.

<sup>2</sup> Van Nuffel 1914, 151; Ghysens 1986, 362.

<sup>3</sup> De Groote & Moens 2008.





Fig. 4 Het Werfplein op het stadsplan van J.Deventer (1540-1575): 1- Dender; 2- Werfkapel; 3- Bisschopstraatje; 4- Molendriesbrug; 5- Stadsomwalling.

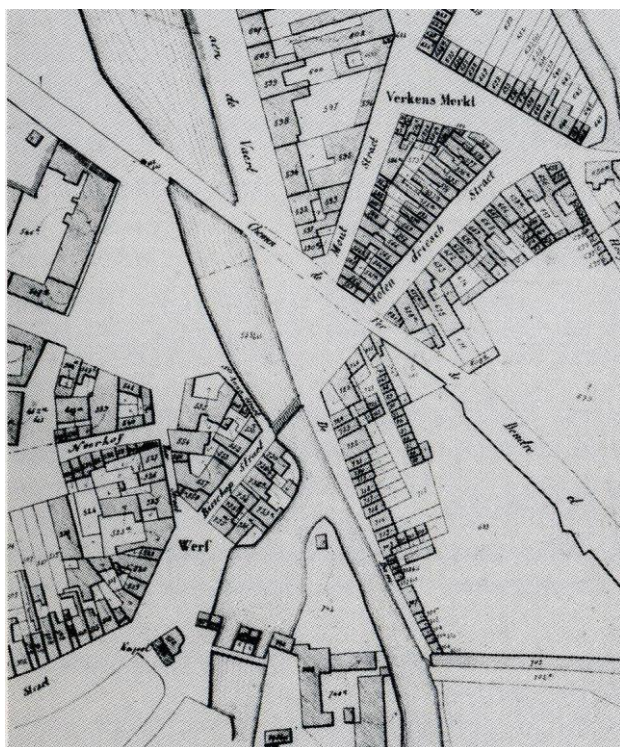


Fig. 5 Grondplan van de Werf in de Atlas der Buurtwegen in 1845.

Deze situatie veranderde kort na de Eerste Wereldoorlog. In 1919-20 besliste het stadsbestuur om dit huizenblok af te breken en over te gaan tot de aanleg van een groot openbaar plein (fig. 5-7). Pas in 1932 werd een aanvang genomen met de afbraak. Met de Duitse bombardementen van mei 1940 wordt



het Werfplein zwaar getroffen. Na 1950 verrees een nieuw kwartier, naar een Bijzonder Plan van Aanleg, dat de herinnering aan het vroegere Werfplein deed verdwijnen.



Fig. 6 Het Werfplein rond 1900 met de spoorwegbrug.



Fig. 7 De Sint-Annabrug en op de achtergrond de nieuwe spoorwegbrug rond 1932.

De oudste vermelding in verband met de kaaimuren aan de Werf dateert uit het eind van de 16de eeuw. In een stadsrekening van 1594 wordt vermeld dat 'Daer den nieuwen muer op de werf gemaekt es' werden er 4 huizen 'geemployeerd' tot het verlengen der kaai, voor dewelke Jan van den Bossche 'een seker quantiteyt van arduyn' leverde<sup>4</sup>.

De Dender werd in de periode 1863-1867 tussen de Zeebergbrug en de Sint-Annabrug rechtgetrokken en er werd overgegaan tot het realiseren van 'een walgang van 12 meters breedte en een Dam van 6 meters opening aan den dender alsook tot het verbreden der Kaey aen de Ste Annabrug'<sup>5</sup>. De afgesneden Oude Dender, thans Burchtstraat, bleef wel bestaan en werd pas in 1962 gedempt.

<sup>4</sup> Van Nuffel 1914, 151.

<sup>5</sup> Ghysens 1986, 63.



In de periode 1890-1900 gingen verdere kanalisatiewerken door van de Dender. De kaaien werden in de richting van de Zwarte Hoek verlengd, waar in 1891 de Zwarte Hoekbrug werd aangelegd<sup>6</sup>.

---

<sup>6</sup> Ghysens 1986, 64.

## 4 Waarnemingen

De situering van de prospectiesleuf binnen de zone van de brugkelder werd bepaald door de talrijke nog in functie zijnde nutsleidingen op deze plaats. Ongeveer parallel met de lengteas van de brugkelder werd over een deel van de lengte van de bouwput een 1,20 m brede sleuf machinaal uitgegraven tot op het niveau van de voorziene keldervloer (-3 m ten opzichte van het huidige maaiveld) (fig. 8).



Fig. 8 Prospectiesleuf op de plaats van de geplande brugkelder.

Stratigrafisch kon vastgesteld worden dat zich onder de ongeveer 50 cm dikke humeuze laag van het eertijds op deze plaats aanwezige plantenperk, een puinrijk 60 tot 70 cm dik pakket bevond. Onder deze puinlaag werd de volledige stratigrafie gevolgd door een zeer compact hard kleipakket waarin af en toe enkele bakstenen en betonfragmenten zaten (fig. 9).



Fig. 9 Stratigrafische opbouw van de prospectiesleuf.

Dit kleipakket kon ook vastgesteld worden iets zuidelijker op het terrein waar in het kader van de bouwwerken de kaaimuur doorbroken werd. Deze muur bestaat uit een ongeveer 2 m brede betonnen sokkel waarop de natuurstenen boordstenen rusten (fig. 10). Het aangesneden kleipakket werd wellicht aangebracht langsheen de kaaimuur als een waterwerende afdichting tijdens de aanleg van de kaaien op het eind van de 19de eeuw.



Fig. 10 Doorsnede van de kaaimuur, met afdichtend kleipakket langs de funderingssokkel.



## 5 Besluit en aanbeveling

Dit beperkte prospectieonderzoek leverde geen sporen op die te linken zijn met de oudere structuren, bewoning en/of activiteiten op het Werfplein. De volledige onderzochte zone werd op het eind van de 19de eeuw, door de constructiewerken van de Denderkaaimuren ingrijpend verstoord. Het aangesneden kleipakket fungeert wellicht als een soort waterwerende afdichting die werd aangebracht in de aanlegsleuf van de kaaimuur.

Gelet op de positionering van de aan te leggen brugkelder binnen deze volledig verstoorde strook langsheen de Denderkaaimuur, kan afgezien worden van verder archeologisch onderzoek.

## 6 Bibliografie

DE GROOTE K. & MOENS J. 2008: Verkennend archeologisch onderzoek op de Werf te Aalst (O.-Vl.), *Archaeologia Mediaevalis*, 31, 44-45.

GHYSENS J. 1986: Geschiedenis der straten van Aalst, Deinze.

Lijst der Plaatsnamen, Leeszaalwerk archief : AALST 938.1, 120.

VAN NUFFEL P. 1914: Historiek der oude straten, markten, pleinen en gebouwen der stad Aalst, Aalst.